

Mednarodni komparativistični kolokvij »Kdo bere? Perspektive raziskovanja branja«

Lipica, 2.-3. september 2010

Blaž Zabel in Maša Jazbec

Krivec 58, SI-1000 Ljubljana in Vinski Vrh pri Šmarju 11, SI-3240 Šmarje pri Jelšah
blaz.zabel@guest.arnes.si, masa.jazbec@gmail.com

Mednarodni komparativistični kolokvij, ki je letos nosil naslov »Kdo bere? Perspektive raziskovanja branja«, se je odvijal med 2. in 3. septembrom v Poročni dvorani v Lipici. V pozdravnem nagovoru je Jelka Kernev Štrajn, podpredsednica Slovenskega društva za primerjalno književnost, pojasnila, da je tema letošnjega kolokvija nadaljevanje lanskega in predlanskega, ki sta nosila naslov »Kdo izbere? Literatura in literarno posredništvo« (2009) in »Avtor: kdo ali kaj piše literaturo?« (2008). Medtem ko so sodelujoči v preteklih dveh letih obravnavali vlogo in pomen avtorjev, iskali vmesne točke med besedili in bralstvom s pomočjo založniških skupnosti in knjižnega trga, se je komparativistični kolokvij 2010 v sklopu 25. Mednarodnega literarnega festivala Vilenica posvetil različnim vidikom raziskovanja branja samega. Po uvodnem nagovoru je Jernej Habjan predstavil posebno številko revije *Primerjalna književnost* s članki lanskoletnih udeležencev kolokvija, Alenka Jovanovski pa je navzoče seznanila z revijo *Litterae Slovenicae*, ki objavlja prevode slovenskih avtorjev v nekatere evropske jezike.

Na kolokviju je svoje raziskave predstavilo enajst raziskovalcev, pri čemer je bila večina sodelujočih iz Anglije (Karin Littau, Shafquat Towheed) ali pa z oddelkov za anglistiko (Meta Grosman, Monica Santini, Veronika Schandl). Prvi del kolokvija sta vodila Ana Č. Vogrinčič in Meta Grosman, drugi del pa Norbert Bachleitner in Tone Smolej.

Srečanje je otvorila **Meta Grosman** (Filozofska fakulteta v Ljubljani, Oddelek za anglistiko in amerikanistiko), osrednja slovenska raziskovalka problematike branja in bralcev. Uvodoma je poudarila, da so raziskovalci začeli iskati odgovor na vprašanje, »kdo bere?«, že v dvajsetih letih prejšnjega stoletja, tematika pa je danes dobila ponoven zagon. Že takrat so ugotovili, da branje, kakršnega poznamo kot komunikacijo med knjigo in njenim »uporabnikom«, ne poteka zgolj na način avtorjevega posredovanja literature, temveč je v branje zajet tudi sam sprejemnik. Bralec pri procesu branja ni zgolj sprejemnik literarnega dela, saj je pri branju aktiven tudi bračev spomin, kar porazdeli vlogo ustvarjalca med avtorja in bračca. Na tem mestu je avtorica opozorila na ključni element kontinuiranega

pisanja, ko se zapisano v literarnem besedilu venomer spreminja z bralčevim različnim procesiranjem in opomenjanjem znakov in simbolov. Literarno sprejemanje tako postane konglomerat pisateljeve izvedbe literarnega dela in bralčevega vnašanja lastnih vsebin. Danes se bralec in branje spreminjata, ker se sam akt branja povezuje z modernimi mediji. Najočitnejše je to pri medmrežju, ki temeljito spremeni obliko branja. Potek branja ni več določen s strukturo knjige, temveč s strukturo spletne strani, ki vsebuje različne med seboj prepletene povezave (*links*). Sedaj je bralec tisti, ki določa potek in linijo branja, tako pa se način branja spremeni iz linearnega v nelinearno branje (*screen reading*). Bralec, predvsem mladi bralec, danes ni več bralec (*reader*) ampak »ekranar« (*screenener*), saj večinoma bere z računalniškega zaslona. S tem, ko izbira med mnogimi ponujenimi spletnimi povezavami, postaja soavtor digitalnega izdelka.

Norbert Bachleitner (Univerza na Dunaju, Oddelek za primerjalno književnost) je predstavil nekatere možnosti empirične analize bralcev, predvsem s pomočjo anketiranja, raziskovanja knjižnega trga in uporabe določenih zgodovinskih podatkov. Prej kot individualni bralec postane predmet zanimanja celotno občinstvo. S pomočjo takih raziskav lahko izdelamo več tipov bralstva, ki jim ustreza določen tip literature. Bachleitner je izhajal iz teorije Pierra Bourdieuja, ki je bralske kroge (*reading milieus*) razporedil po kriteriju kulturnih dobrin, s tem pa opozoril na družbeno razlikovanje med skupinami bralcev. Ugotovimo lahko, da obstajajo tri med seboj ločene »sodbe okusa« (*jugement du goût*): legitimni ali višji, srednji in popularni okus. Tovrstna razdelitev priča o tem, da se navade branja ne spreminjajo zgolj po zahtevnosti same literature, temveč tudi po družbeni vlogi bralcev. Ob bok Bourdieuejevim stališčem je Bachleitner postavil tudi variiranje družbeno-bralskih miljejev Josta Schneiderja. Te variacije se kažejo v stopnjah zanimanja in vsebinah različnih literatur, še vedno pa lahko znotraj takšnih in drugačnih odstopanj zapazimo osnove miljeja srednjega sloja, liberalno-tehnokratskega miljeja ter hedonističnega miljeja, ki sovpadajo z Bourdieuejevim višjim, srednjim in popularnim okusom.

Po obeh predstavljenih prispevkih se je razvila živahna debata o koristih in škodljivostih nelinearnega branja za razvoj otrok. Večina prisotnih se je strinjala, da linearno branje s svojo enovitostjo in fabulativnostjo nedvomno koristi otrokovemu razvoju, vendar je Meta Grosman opozorila, da se je potrebno linearnega in nelinearnega branja učiti, to pa pripelje do težav, saj je čas v šolstvu omejen in se je torej treba odločiti, koliko časa bomo posvetili enemu ali drugemu načinu branja. Morda je vredno omeniti zelo zanimivo pripombo Monice Santini, ki je potegnila vzporednice med ekspanzijo filma v dvajsetih letih prejšnjega stoletja in

interneta v današnjem času. Oboje je ogrozilo status literature, v obeh primerih pa se je literarna teorija odzvala ravno z intenzivnim zanimanjem za bralca.

V drugem delu je svoj prispevek predstavila **Karin Littau** (Univerza v Essexu, Oddelek za literarne, filmske in gledališke študije). Osredotočila se je na materialnost literarnih del in že v uvodnih besedah izrazila misel, da se materialna produkcija literature močno povezuje z duhovno zgodovino. Njeno izhodiščno vprašanje se je nanašalo na začetno pozicijo bralčeve percepcije in kako le-ta nematerialno v literarnem delu (*airy nothing*) udejani kot materialno. Materialna knjiga ima nek aspekt telesnosti, prav tako pa telo poseduje tudi bralec. Med bralcem in literarnim delom se razvije poseben odnos, ko bralec s svojim sprejemom ustvari čutnost in čustvenost, česar materialna knjiga ne zmore. S popularno literaturo, kakršno poznamo danes, z neštetimi knjižnimi uspešnicami in »best-sellerji«, se je proces branja močno spremenil. V današnjem branju vlada distanca do teksta, ta pa je prisotna zaradi pretiranega racionaliziranja zunajliterarnih dejavnikov. Če smo na čustven način branja danes pozabili, pa na srečo nanj ni pozabila sama književnost. Emma Bovary je prav tak lik čustvene bralke. Branje vpliva na njeno domišljijo in sanjarjenje do te mere, da začenja povezovati fikcijo in resnično življenje. Prebrano v Emmi zavesti postopoma medli ter se staplja z realnostjo, zato ni čudno, da so se nekoč pojavljale tudi kritike branja, ki so branje obsojale in mu nasprotovale. In kako se s takim načinom branja soočamo danes? Podobno. Ker je branja na eni strani preveč in ker je število knjig prav tako preveliko, se sprašujemo, kakšen vpliv ima to lahko na bralca. Odgovor avtorice se je znašel v igrački viktorijanske dobe »taumatropu«. Sodobni bralci smo ujeti v bralne okvire in navidezno kletko branja, pri čemer vseh variacij smislov, smernic in ugank bralske križanke mnogokrat niti ne opazimo.

Shafquat Towheed (Odrpta univerza, Filozofska fakulteta, Oddelek za anglistiko) je predstavil projekt *The Reading Experience Database, 1450-1945 (RED)*. RED je projekt, ki ustvarja elektronsko bazo podatkov o bralnih navadah v Angliji med letoma 1450 in 1945. Zbiranje podatkov o bralnih navadah je težavno, predvsem če iz svojega kroga izvzamemo vsakega »profesionalnega« bralca, kot so na primer kritiki, ki načrtno beležijo svoj odziv na branje del. Danes je to morda lažje: nakupe knjig se elektronsko spremlja, vemo, kaj ljudje berejo, vemo, kdaj berejo, v nekaterih primerih vemo celo, kje berejo (kot lahko beleži digitalni bralnik Kindle spletne trgovine Amazon). Težje pa je te podatke pridobiti za obdobje med letoma 1450 in 1945. Prav s tem namenom je bil vzpostavljen projekt RED, ki zbira vse »neprofesionalne« zapise o branju, naj bodo ti še tako majhni. S pomočjo arhivov so raziskovalci odkrili zapise bralskih skupnosti in krožkov (predvsem v 19. stoletju), v arhiv pa so vključili tudi dnevnik iz

angleških zaporov, misijonov ter knjižnic. Cilj projekta je prikaz kritičnega sprejema različnih del skozi čas, pomagal naj bi razumeti tekste, pomagal naj bi pri razumevanju in klasifikaciji samega branja, morda pa lahko dolgoročno celo napove prihajajoče bralske prakse. A glavna težava, s katero se raziskovalci morajo soočiti, se skriva v preprostih vprašanjih: kje je meja, ki določa kritično maso, kdaj je podatkov, potrebnih za raziskovanje zgodovine branja in določanja bralske prakse, resnično dovolj? Kdaj prenehati z zbiranjem podatkov?

Kot zadnji predavatelj tega dne je **Jernej Habjan** (ZRC SAZU, Inštitut za slovensko literaturo in literarne vede Ljubljana) predstavil koncept oddaljenega branja (*distant reading*), imenovanega tudi metafizično branje, ki ga je zasnoval Franco Moretti. Ker je danes branje prepuščeno po večini kritikom, prevladuje predvsem natančno kritiško branje, medtem ko je oddaljeno branje potisnjeno v ozadje. Morettijeva teza je provokativna, saj spodbuja raziskovalce k opuščanju branja samih literarnih del, namesto branja pa se pozornost preusmeri predvsem v študije in preglede različnih nacionalnih literatur. Tak način (ne)branja naj bi omogočil poznavanje velike količine svetovne literature, kar ustvari nov pogled na že ustaljen kanon besedil. Ugotovitve, ki jih dobimo s pomočjo takega metafizičnega ali oddaljenega branja, je potrebno zbrati in prikazati v različnih grafih, zemljevidih in drevesih. Tukaj se metafizično branje obrača k empiričnim vidikom, ki se kažejo kot podatki, podobni sledem Arthurja Conana Doylea, avtorja znanih zgodb o Sherlocku Holmesu. Raziskovalci iščejo povezave med konkretnim in abstraktnim, njihov okvir branja pa spominja na žanr detektivke. Tako oddaljeno branje, prežeto z empiričnimi elementi, privede ravno do tiste kritičnosti, kakršne bi si želeli raziskovalci literature, obenem pa presega prejšnje omejitve natančnega kritiškega branja.

Diskusijo, ki je sledila predstavljenim referatom, je sprožil Miha Pintarič z izjavo, da sta si v materialnem smislu knjiga in klobasa enaki, le da ima knjiga tudi dodatno simbolno vrednost. Njegovi trditvi je nasprotovala Karin Littau, češ da je knjiga hrana za dušo, medtem ko klobasa predstavlja hrano za telo. Dodala je še, da računalniška tehnologija predstavlja grožnjo čutno materialni podobi branja, ki jo knjiga kot materialni produkt omogoča. Tvarne plati knjige se je dotaknil tudi Shafquat Towheed, ko je omenil, da poskuša projekt RED pri zbiranju bralnih navad vključiti tudi to plat knjige. To so na primer strgane strani ali vosek na listih, ki nam povedo, kako, kje in kdaj so ljudje brali. Presenetljiva pa je bila pripomba Bachleitnerja, ko je le mimogrede omenil, da je razvpita teza o povečanju števila samomorov pri Wertherjevem literarnem osvajanju Anglije le izmišljotina kritikov.

Drugi dan kolokvija je s svojim predavanjem v francoskem jeziku otvoril **Miha Pintarič** (Filozofska fakulteta v Ljubljani, Oddelek za romanske jezike in književnost), ki je obravnaval Rabelaisovo preobražanje srednjeveškega časa in miselnosti. Čeprav bi znamenito sholastično knjižnico opatije Svetega Viktorja, omenjeno v 7. poglavju Rabelaisovega Pantagruela, lahko mirno prezrli, je Pintarič poudaril, da se kljub opisovanju vsakdanje teme, kot je knjižnica, opazi oster moment Rabelaisove literarne rekontekstualizacije. S pomočjo inventivnih vzorcev srednjeveški pisec ne le dekonstruira vse sholastične šole, temveč in predvsem celotno knjižnico opatije, ki naj bi bila podeljevalka pomena, v kateri se hrani zgodovina. S srednjeveškimi detajli pa Rabelais, zvest sholastičnim smernicam ter hkrati parodiji, prikazuje knjižnico kot mešanico urejenosti in zmešnjave, pri čemer ima bralca, ki išče smisel, še vedno v (ob)lasti. S pomočjo Rabelaisove obravnave opatijske knjižnice je Pintarič postavil ogledalo tudi današnji družbi. Kdo je bralec danes? Kdo podeljuje pomen knjižnici v 21. stoletju? Prav vsaka knjižnica, tudi knjižnica opatije Svetega Viktorja, skriva sodobnega bralca. Potrebno je poiskati način dekontekstualizacije literarne hierarhije, da bo knjižnica, tako kot v času Rabelaisa, lahko zopet predstavljala tempelj znanja.

S svojim prispevkom je nadaljeval **Tone Smolej** (Filozofska fakulteta v Ljubljani, Oddelek za primerjalno književnost in literarno teorijo), ki je predstavil nekatere knjižnice slovenskih učenjakov na Kranjskem med letoma 1670 in 1870. Janez Vajkard Valvasor je imel v svoji knjižnici predvsem znanstvene, geografske in naravoslovne knjige, od literature pa tudi nekaj pikaresknih romanov. Karl Herberstein je imel zbirko angleške literature, filozofije in teologije, Žiga Zois predvsem francosko literaturo (tudi prevode drugih del v francoščino), literaturo angleške romantike in kar precejšen del Goethejevega opusa. Knjižnica Valentina Vodnika je vsebovala v večini poezijo, bolje je bila zastopana antična poezija. Smolej je preučil tudi knjižnici Jerneja Kopitarja in Matije Čopa. Kopitar, znani kranjski cenzor in lingvist, je na svoje knjižne police postavil slavistične in lingvistične revije, dela Dobrowskega ter Humboldta, medtem ko je Čop, poliglot, lingvist, literarni strokovnjak ter idejni učitelj Franceta Prešerna, posegal po spisih A. W. Schlegla, Horacija, Tita Livija, Ovidija ter po pesniških zbirkah angleških poetov (Byrona, Thomasa Moora, Walterja Scotta). Smolej je v svojem referatu poudaril pomen janzenizma v tistem času, vse pogostejši vpliv nemškega jezika na Kranjskem, omenil pa je razmeroma pogosto prisotnost pikaresknih romanov. Ob koncu svoje predstavitve je še dodal, da tovrstne raziskave kljub obilici podatkov še vedno ne vključujejo vseh privatnih knjižnic takratne Kranjske.

Ana Č. Vogrinčič (Filozofska fakulteta v Ljubljani, Oddelek za sociologijo) se je posvetila zunaj-besedilnemu v literaturi, kot je zunanja podoba knjige, različni zapisi o branju, slike, ki prikazujejo branje, pohištvo za branje itd. Kot primer je obravnavala sentimentalni roman *Pamela* pisatelja Samuela Richardsona, ki naj bi bila ena izmed prvih množično prodajanih knjižnih uspešnic. Razlog za izjemno popularnost romana tiči v likih, ki so umeščeni v srednji in nižji družbeni sloj, in v zgodbi, ki je postavljena v bralcem takrat znano okolje Anglije 18. stoletja. Že sama naslovnica romana je imela funkcijo reklame, saj ni bila fizično pripeta na knjigo in so jo prodajalci mnogokrat izobesili na okno prodajalne. Anglija je v 18. stoletju doživela pravo bralno revolucijo. Branje je postalo priljubljena prostočasna dejavnost in se umaknilo v privatno sfero življenja. To je pripeljalo do pojava pohištva, namenjenega branju, kot so na primer bralni fotelji, bralne svetilke in knjižne police. Vendar se je moralo branje kot prostočasna dejavnost šele uveljaviti, saj je to mesto pripadalo predvsem gledališču, operi in baletu. Prav zaradi tega so se pojavili številni literarni krožki, bralni klubi, društva in ostale družabne dejavnosti, kar je privedlo do povnanjanja branja. V zadnjih dveh stoletjih se je branje obrnilo k tihemu, individualnemu načinu branja, hkrati pa so oglaševanje, promocija in marketing branje eksternalizirali. Povnanjanje branja je opaziti tudi s pojavom del, ki nas »učijo« govoriti o knjigah, katerih nismo prebrali (npr. Pierre Bayard: *How to Talk About Books You Haven't read* in Henry Hitchings: *How to Really Talk about Books You Haven't Read*). Govor o knjigah, ki jih nismo prebrali, je govor »okoli« knjig in prevzema druge neliterarne diskurze, med njimi tudi materialnega. Tako literarno v delih izgublja svojo primarno funkcijo, njegovo mesto pa zaseda čedalje bolj pomembna knjižna produkcija, promocija in ekonomija knjižnega trga.

Po treh predstavljenih referatih drugega dne kolokvija v Vilenici je sledilo vprašanje o Pintaričevi obravnavi Rabelaisove knjižnice v opatiji Svetega Viktorja. V kakšni vlogi se je tukaj pojavil Rabelais? Je bila njegova vloga eruditskega učitelja upravičena? Pintarič je odgovoril, da je bila Rabelaisova kritika motivirana, kot je motivirana vsaka kritika. Kljub temu, da je na prvi pogled ironična, je pisatelj problematiko predstavil matematično natančno. Nadaljnja vprašanja diskusije so se osredotočila na knjižno industrijo in oglaševanje. Razlog, da se danes pojavljajo študije bralcev in branja v tolikšni meri, je morda v sodobnem povečanju knjižne produkcije; knjiga je skozi stoletja postala trgovsko blago, danes pa smo priča potenciranju ekonomske osredotočenosti »okoli« knjige, zato trgovci ne posvečajo toliko pozornosti samemu delu. V knjižni produkciji ni več pomembno samo literarno delo, saj mlajše generacije ohranjajo stik

s književnostjo preko ostalih produktov, ki pridobivajo status blagovnih znamk. Kot primer je bil mnogokrat omenjen Harry Potter.

Kolokvij je nadaljevala **Monica Santini** (Univerza v Padovi, Oddelek za anglistiko), ki je predstavila različne priredbe zgodb in legend o kralju Arturju in vitezih okrogle mize. Prve izdaje teh zgodb, datirane okoli leta 1450, so bile slabše sprejete, ker naj bi bile legende o predrznem Arturju v srednjem veku spoznane kot neprimerne za vzgojo mladih v odrasle ljudi. V času ob koncu 18. stoletja, najpogosteje pa konec 19. stoletja, literatura za mlade odrasle ni več predstavljala zgozlj priredb starih zgodb, temveč je mlajšim generacijam bralcev ponudila nekatere novosti. Pojavljale so se priredbe, ki so bile namenjene dečkom, ne pa še deklicam. Ta tradicija se deloma ohranja tudi danes, kajti dela, ki obravnavajo viteško tematiko in zgodbe o kralju Arturju, marketinško ciljajo predvsem na dečke. T. H. White je prvi izmed avtorjev, ki je zgodbe o kralju Arturju prestavil v moderni čas. Njegove štiri knjige so izšle med letoma 1938 in 1958, pri čemer sta prvi dve deli namenjeni predvsem mlajšim dečkom, drugi dve pa tudi starejšim. Arturjeve zgodbe in zgodovinski dogodki vitezov so služili kot okvir romanom, sodobnejšo preobleko pa je dodala še globoka psihologizacija literarnih junakov. V današnjem času sta posebej zanimivi predvsem deli Nancy Springer z naslovom *I am Mordred* (1998) in *I am Morgan le Fay* (2001). V romanih nastopata prvoosebni pripovedovalec oziroma pripovedovalka, ki se z obravnavo problematike najstništva približata tako dečkom kot deklicam, kar ni ravno značilnost zgodb o kralju Arturju. Psihološka obravnava ter posledično identifikacija bralca z likom romana omogočajo, da se stara zgodba tako dobro prenese na novejšo bralstvo. Za ta prenos je pomembna tudi jezikovna prilagojenost današnjemu času, to pa sta ključna momenta prenosa starih zgodb v sodobni čas.

Veronika Schandl (Katoliška univerza Pázmány Péter, Oddelek za anglistiko) je predstavila sistem cenzure v socialistični Madžarski pod Rákosijevim in Kádárjevim režimom od začetka 50. do konca 80. let 20. stoletja. Cenzura se je uvajala postopno z nacionalizacijo knjižnic, knjigarn in založb, nekoliko kasneje pa s pojavom dveh seznamov knjig, ki jih je potrebno uničiti. Prvotno je bila cenzura sicer posredna, vendar je bila kasneje uzakonjena. Režim je poskušal usmerjati bralne navade tudi s kritikami in časopisnimi članki, ponovno je izdal kanon s spremnimi besedami v luči marksistične ideologije, le-tega pa prodajal po zelo ugodnih cenah, pri čemer je bila popularna in trivialna literatura dodatno obdavčena. To je privedlo do zelo visokega bralnega nivoja, saj je po višji literaturi posegalo več ljudi vseh družbenih razredov. V istem času je bilo na Madžarskem opaziti tudi aktiven in živahen »črni trg knjig«, ki je ponujal drugače prepovedana ali nedostopna dela. Prav tako se je veliko

piscev zateklo v sekundarne načine ustvarjanja; avtorji so prevajali literarna dela, kamor so prenašali svoj talent, veliko jih je pisalo otroško literaturo, poezijo in prozo, kar je dvignilo kvaliteto dostopne otroške literature na zelo visoko raven.

Dvodnevni kolokvij je zaključila **Mateja Pezdirc Bartol** (Filozofska fakulteta v Ljubljani, Oddelek za slovenistiko), ki je predstavila svojo empirično raziskavo branja. Medtem ko so se empirične raziskave posvečale povečini le prozi in poeziji, je bila dramatika pri raziskavah branja in analizah bralcev skorajda prezrta. Take vrste raziskav se izvaja večinoma z vprašalniki, intervjuji in opazovanjem fizioloških odzivov. V svoji raziskavi je avtorica s pomočjo vprašalnikov preučevala vlogo Dixonovega statističnega bralca, ki naj bi preko odzivov na določeno besedilo razkrivali odnos med (pre)branim in sprejetim. Tema raziskovanja je bila recepcija branja drame Dušana Jovanovića *Ekshibicionist* in recepcija uprizoritve istega dramskega dela v režiji Dušana Jovanovića ter v izvedbi SNG Mala Drama Ljubljana. Vprašalnike so izpolnjevali študentje prvega letnika slovenistike, pri čemer je bila večina ženskega spola. Na vprašanja so odgovarjali dvakrat, prvič po branju drame ter drugič po ogledu predstave. Spraševala so po treh elementih: osebnost glavnega dramskega lika, kostum glavne dramske osebe in značilnost govora vseh dramskih oseb. Osebnost so si vsi študentje predstavljali podobno tako po branju drame, kot po ogledu predstave, pri čemer je opis osebnosti v drami izrazit. Pri opisu zunanosti je zanimivo, da so se mnenja vseh študentov po branju teksta ujemala, kljub temu, da ti opisi niso podani. V tem primeru so bralci polnili vsebino s pomočjo interpretativnih in fantazijskih vložkov. Vsi študentje so si predstavljali elegantno zunanost dramske osebe, v gledališču pa se za tako upodobitev niso odločili; tam so študentje opazili večino uprizorjene zunanosti, ki pa ni bila ravno elegantna. Manj pozorni so bili študentje na jezikovno plat besedila in predstave, njihovo opažanje je bilo zgolj površinsko. Študentje so bili veliko bolj pozorni na vizualno plat obravnavanega dramskega besedila, kot pa na jezikovne komponente, čeprav je bila tudi ta plat drame na visoki ravni. Slogovno je namreč jezik podpiral psihološki profil likov s pomočjo vulgarnih izrazov, mešanja knjižnega in pogovornega jezika ter izbire točno določenega besedišča, česar pa študentje niso opazili.

Z raziskavo Mateje Pezdirc Bartol se je osmi mednarodni komparativistični kolokvij zaokrožil. Referati so zajeli tako teoretsko plat študij bralcev in branja z nastopi Mete Grosman, Norberta Bachleitnerja, Jerneja Habjana, Karin Littau in Ane Č. Vogrinčič, kot tudi bolj praktične primere s predstavitvami Mateje Pezdirc Bartol, Mihe Pintariča, Monice Santini, Veronike Schandl, Shafquat Towheeda in Toneta Smoleja. Več teoretskih

referatov je bilo predstavljenih prvi dan, pri čemer so se lepo povezovali z bolj praktičnimi drugega dne. Diskusija je bila povečini pestra, morda nekoliko preveč osredotočena le na nekatere predstavitve, h katerim se je vračala tekom celotnega srečanja.

Povzetki referatov kolokvija so dostopni na spletni strani Slovenskega društva za primerjalno književnost (www.zrv-sazu.si/sdpk), objavljeni pa bodo tudi v reviji *Primerjalna književnost*.

Oktober 2010